

govič za prvi, drugi in tretji kongres, dr. René Lovrenčič za četrti kongres, dr. Marjan Britovšek za peti kongres, dr. Slabotjub Cvetković za šesti in dr. Pero Damjanović za sedmi kongres kominterne. Naj še omenim, da so v zbirki vse potrebne opombe, kronologija pomembnih dogodkov v mednarodnem delavskem gibanju in mednarodnih odnosih (1917—1943), register imen (biografske beležke), uporabljene kratice, predmetni register ter register geografskih pojmov. Gre torej za izjemno dragoceno delo, ki bo prav gotovo zapolnilo veliko vrzel v proučevanju in razumevanju mednarodnega in nacionalnega delavskega in komunističnega gibanja med obema vojnama.

August Lešnik

Partizanska bolnišnica Franja 23. 12. 1943—5. 5. 1945, Mestni muzej Idrija, Idrija 1983, 413 str.

Obsežni zbornik o slavni partizanski bolnišnici Franji, ki ga je izdal Mestni muzej Idrija, nikakor ni prva knjiga o tej edinstveni ustanovi, vsekakor pa ima od vseh dosedaj objavljenih največji obseg. Do te publikacije je prišlo po postopku, ki ga vse pogosteje srečavamo pri nastajanju zgodovinskih monografij posameznih partizanskih enot in ustanov. Pobuda za izdajo zbornika je vzniknila na srečanju preživelih ranjencev in osebja te bolnišnice. Leta 1980 je domicilni odbor SVPB (slovenske vojaške partizanske bolnišnice) »Franja« imenoval uredniški odbor in mu poveril nalogo, pregledati vse do tedaj zbrano gradivo, ga dopolniti in pripraviti zbornik.

Publikacija, ki je pred nami, je v pretežni meri sestavljena iz spominskih članok osebja bolnišnice ter ranjencev, ki so se zdravili v njej, torej ne gre za pravo zgodovinsko monografijo, kot že v uvodni besedi naglašajo odgovorni urednik zbornika dr. Vid Volčjak. Poleg spominskih virov pa najdemo v publikaciji še drugo dragoceno gradivo. Na podlagi vsega objavljenega in ob pritegnitvi morebitnih drugih virov bo vsekakor mogoče napisati sintezo delovanja bolnišnice »Franja«.

Znano je dejstvo, ki je zelo poudarjeno tudi v nekaterih uvodnih prispevkih v zborniku, da partizanska bolnišnica »Franja« ni bila tipičen primer tovrstnih zdravstvenih ustanov v času NOB. Medtem ko je »normalne« objekte te vrste ščitila zlasti najstrožja tajnost (»konspiracija«), pa je obramba bolnišnice »Franje« slonela predvsem na temeljito izdelanem obrambnem sistemu bunkerjev z dobro oboroženimi in prekaljenimi borci, ki so uspeli brez lastnih žrtev in žrtev med ranjenci odbiti dva nemška napada. Seveda so upoštevali tudi ukrepe za zaščito tajnosti, kot so pač to lahko na tem zelo prometnem prostoru in na kraju, ki je bil nekoč priljubljena izletniška točka.

Zbornik je razdeljen na več obsežnih poglavij. V njem preko trideset avtorjev objavlja več kot 60 prispevkov (nekateri avtorji so napisali po dva ali še več prispevkov). Po že omenjeni uvodni besedi odgovornega urednika je objavljena recenzija publikacije, ki jo je napisal dr. Bogdan Brecej, nato misli komandanta 9. korpusa NOV in POJ Lada Ambrožiča-Novljana, prispevek Anice Štucin o osvobodilnem gibanju na Cerkljanskem ter dr. Volčjaka o partizanskem zdravstvu. Naslednji prispevki avtorjev Pavle Leban, Ivana Goljata, Alojza Plesničarja-Gigija, Franca Šmida-Vinotoka, Albina Weingerla-Črička, dr. Franje Bojc-Bidovec, Lide Zlatoper, Danila Suligoja, Darka Brezavščka, Iva Gabrijelčiča in Boža Benedika prikazujejo, kako je nastala bolnišnica »Franja«, kako je bila urejena in kako so jo branili ter kamuflirali. Med te članke so pomešani spominski prispevki borcev, ki so se zdravili v bolnišnici (Dušana Furlana, Franca Likarja-Rafaela, Andreja Pagona-Ogareva, Jožeta Simičiča, Andreja Fona-Slavka, Ivana Flajsa). Posebno poglavje je posvečeno »dislociranemu oddelku« bolnišnice »Franja«. O njih pišejo že omenjeni Plesničar, Šmid, dr. Bojčeva, Suligoj in Dušan Obid ter Branko Štangl. Prispevke dopolnjujejo ponatisnjeni dokumenti, sezname bolnikov in osebja ter risbe bolnišničnih zgradb.

Franc Bidovec opisuje veliko vojaško operacijo transporta ranjencev iz Primorske na Notranjsko avgusta 1944, Albin Weingerl zadnji nemški napad na bolnišnico »Franjo«, dr. Bidovecva preskrbo s sanitarnimi potrebščinami ter prehrano, slednje tudi bolnišnični ekonom Franc Sifer-Adam. Tudi to poglavje dopolnjujejo objave dokumentov in razni sezname. Zelo tehtno je poglavje o medicinskem delu v bolnišnici, v katerem objavljajo svoje strokovne medicinske ugotovitve dr. Volčjak, dr. Bojčeva in dr. Franci Derganc, objavljena pa je tudi zelo izčrpna zdravstvena dokumentacija, med drugim sezname in povzetki operacij v bolnišnici.

V naslednjih prispevkih kulturnik Albin Weingerl ter politkomisar Franc Konebelj-Slovenko predstavljata kulturno dejavnost in politično delo v SVPB »Franji«, sledijo pa podroben seznam ranjencev v tej bolnišnici, ki obsega kar 35 strani zbornika, fotokopije podatkov o umrlih ter fotografije bolnišničnega osebja.

Zbornik zaključujeta prispevka Franca Vardijana o pomenu bolnišnice »Franja« kot zgodovinskega spomenika in o postopkih za sanacijo njenih objektov, zgrajenih

pretežno iz lesa ter zelo globoko razmišljanje Alenke Puhar o Hrastovljah ter bolnišnici Franji kot spomenikih življenja in smrti. Tomaž Pavšič je pripravil pregled spominskih knjig bolnišnice »Franja«, Samo Bevk pa bibliografijo o tej partizanski ustanovi od 1945 do marca 1982, ki obsega kar 235 enot. Dr. Volčjak je prispeval tudi povzetka zbornika v angleščini in italijanščini, sama publikacija pa je bogato ilustrirana s fotografijami objektov in življenja v bolnišnici, ki so deloma iz časa NOB, deloma pa posnete takoj po vojni. Nekatere od slednjih so verne rekonstrukcije življenja v bolnišnici (transport ranjencev, dostop v sotesko, stražarjenje in podobno).

Omenili smo že, kaj je zbornik o bolnišnici »Franja« in kaj ni. Po vsem obsežnem zbranem gradivu in virih bi moral biti logičen naslednji korak temeljita znanstvena monografija. Upajmo, da bomo kmalu dočakali tako publikacijo, ki jo ta ustanova po vsej pravici tudi zasluži.

Andrej Vovko

Zdravko Klanjšček, **Narodnooslobodilački rat u Sloveniji 1941—1945**. Beograd : Vojnoistorijski institut, 1984. 446 strani.

Konec preteklega leta je Vojaško zgodovinski inštitut JLA izdal delo svojega višjega znanstvenega sodelavca in izred. prof. na oddelku za obramboslovje FSPN v Ljubljani polkovnika Zdravka Klanjščka o narodnoosvobodilni vojni v Sloveniji 1941—1945 v srbohrvaškem jeziku. Že uvodoma naj poudarimo, da ima Klanjščkovo delo posebno mesto v slovenskem in jugoslovanskem vojaškem zgodovinopisju NOB kot prvi sintetični prikaz oboroženega boja pri enem od jugoslovanskih narodov, ki je hkrati rezultat individualnega avtorjevega dela in kolektivnih naporov slovenskih raziskovalcev pri preučevanju razvoja narodnoosvobodilne vojne v Sloveniji.

Ko je v začetku šestdesetih let Vojaško zgodovinski inštitut izdelal načrt za izdajo 16. monografij, v katerih bi avtorji obdelali razvoj narodnoosvobodilne vojne pri vseh jugoslovanskih narodih ter nekatere ključne skupne probleme oboroženega boja proti okupatorjem in domačim izdajalcem, je Klanjšček kot vodja ljubljanske skupine omenjenega inštituta postal odgovorni urednik monografije o narodnoosvobodilni vojni v Sloveniji. K obdelavi posameznih tem je poleg svojih vojaških sodelavcev (Jožeta Novaka, Ivana Ferleža in Miroslava Stepančiča) uspel pritegniti še raziskovalca z Inštituta za zgodovino delavskega gibanja (dr. Toneta Ferenca in Alenka Nedog) in učitelja Filozofske fakultete (dr. Metoda Mikuža in dr. Mira Stiplovska), sam pa je kot avtor prevzel pisanje nekaj več kot polovico celotnega teksta. Rezultat več kot desetletnih skupnih raziskovalnih naporov pod njegovim vodstvom je bil leta 1976 izid obsežne monografije Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941—1945 (cit. NOV na Slovenskem), ki je nato izšla še v dveh ponatisih v skupni nakladi 17 000 izvodov, ki je izjemno visoka za to vrsto del.

Vojaški zgodovinski inštitut se je po njenem izidu odločil, da bo v srbohrvaškem jeziku izdal krajše delo o narodnoosvobodilni vojni v Sloveniji. Njegovo pisanje je glede na avtorski in uredniški delež pri monografiji NOV na Slovenskem zaupal Zdravku Klanjščku. Izpod njegovega peresa je nastalo v primerjavi s slovensko monografijo na skoraj četrtino njenega obsega strnjeno novo delo, v katero je vnesel tudi najnovejše zgodovinopisne dosežke. S sintetiziranjem oziroma z izpuščanjem manj pomembnih podrobnosti (npr. obširnih opisov posameznih bojev, razvoja in premikov narodnoosvobodilnih enot ter razčlenjevanja podatkov o sovražniku in njegovih ukrepih itd.) je avtor uspel, da so osnovne značilnosti narodnoosvobodilne vojne v Sloveniji prišle še bolj plastično do izraza, kar je glede na namen knjige posebej pomembno. Na ta način so v njegovem delu zelo vidna zlasti temeljna vloga OF ter usklajenost političnih ciljev narodnoosvobodilnega gibanja in oboroženega boja, postopno in nezadržno razplamtevanje bojev, pa tudi prizadevanja, da oboroženi boj zajame vse slovensko etnično ozemlje. Avtor si je ob težišču na nastanku, razvoju in delovanju narodnoosvobodilnih enot uspešno prizadeval glede na tesno povezanost in medsebojno pogojenost vojaških in političnih dogajanj prikazati tudi temeljne značilnosti političnega razvoja in graditve ljudske oblasti med NOB, kar je precej redka oblika del s področja vojaškega zgodovinopisja. V Klanjščkovem delu so osvetljeni tudi tisti posebni pogoji, ki so imeli za posledico nekatere značilnosti v razvoju NOB v Sloveniji kot sestavnem delu skupnega boja jugoslovanskih narodov in narodnosti za nacionalno in socialno osvoboditev.

Avtor se je glede na manjši obseg svojega dela v primerjavi s slovensko monografijo odločil tudi za njeno razdelitev na le štiri temeljna obdobja — poglavja: (Okupacija Slovenije in priprave na vstajo; Vstaja in razvoj osvobodilne vojne slovenskega naroda do zloma fašistične Italije; Boji NOV in PO Slovenije od kapitulacije Italije do sklepnih operacij za osvoboditev Slovenije; Sklepne operacije za osvoboditev Slovenije). V uvodu je na kratko prikazal zlasti uspešno zbiranje protifašističnih sil v